ANαliZA

časopis za kritično misel

Letnik 1, številka 2, junij 1997 · ISSN 1408-2969

PREVODI IN ŠTUDIJE

Judith Jarvis Thomson

V zagovor abortusa

prevedel Friderik Klampfer

Citiranje: Judith Jarvis Thomson, »V zagovor abortusa«, *Analiza: časopis za kritično misel* 1, št. 2 (1997): 108–123.

Prevod. Licenca Creative Commons, ki velja za arhiv revije, za prevode ne velja; pravice izvirnika pripadajo njegovim imetnikom.

Izdajatelj: Društvo za analitično filozofijo in filozofijo znanosti, Ljubljana.

Elektronska različica je bila leta 2026 rekonstruirana iz izvirnih stavnih datotek in preverjena s tiskano izdajo. Številke strani ustrezajo tiskani izdaji; prelomi strani znotraj prispevka se lahko nekoliko razlikujejo.

Judith Jarvis Thomson
prevedel Friderik Klampfer

V ZAGOVOR ABORTUSA[1]

Pretežni del ugovorov zoper abortus se opira na premiso, da je zarodek od trenutka spočetja dalje človeško bitje, oseba.[2] Menim, da zagovor te premise ni ustrezen. Vzemimo za zgled najbolj razširjeni argument. Ta najprej zahteva od nas priznanje, da je razvoj človeškega bitja od spočetja prek rojstva do otroštva kontinuiran; začrtati v tem razvoju kakršno koli mejo, izbrati katero koli točko, rekoč, da "pred to točko stvar še ni oseba, po njej pa že je", naj bi bila povsem samovoljna odločitev, za katero ne moremo najti nobenega razloga v sami naravi stvari. Iz česar torej sledi, da je (ali da vsaj vse govori v prid temu, da je) zarodek vse od spočetja dalje oseba. Vendar pa tak sklep ni pravilen. Nekaj podobnega bi namreč lahko trdili o razvoju želoda v hrast, pa iz tega še ne izhaja, da so želodi hrasti ali da smo prisiljeni sprejeti tak sklep. Argumente te oblike imenujemo včasih "argumenti spolzke strmine" - izraz je sam po sebi dovolj zgovoren - in prav osupljivo je, kako čvrsto in nekritično se jih oklepajo nasprotniki abortusa.

Rade volje priznam, da so obeti za začrtanje kakršnekoli meje v razvoju zarodka nejasni. Prav tako sem mnenja, da bomo verjetno morali priznati, da je zarodek že precej pred rojstvom postal človeška oseba. Dognanja o tem, kako zgodaj v svojem življenju začne zarodek privzemati človeške značilnosti, so prav presenetljiva. Do desetega tedna, na primer, že ima obraz, roke in noge s prsti, notranje organe in zaznavno možgansko dejavnost.[3] Kljub temu menim, da je premisa napačna in da zarodek ni oseba od trenutka spočetja dalje. Pred nedavnim oplojeno jajčece, pred kratkim vsajen skupek celic ni nič bolj oseba, kot je želod hrast. Toda pustimo omenjeno vprašanje ob strani. Precej bolj zanimivo je namreč raziskati, kaj se zgodi, če premiso v prid argumenta sprejmemo. Kako natančno naj bi od nje prišli do sklepa, da je abortus moralno nedopusten? Nasprotniki abortusa porabijo navadno večino časa za dokazovanje, da zarodek je oseba, bore malo pa za to, da bi utemeljili prehod od tega k nedopustnosti abortusa. Morebiti se jim zdi ta korak vse preveč preprost in razviden, da bi potreboval dodatno razlago. Ali pa

[1] Članek Judith Jarvis Thomson je bil pod naslovom "A defence of abortion" prvič objavljen v reviji *Philosophy and Public Affairs*, I/1 (pomlad 1971).

[2] Hvaležna sem Jamesu Thomsonu za razpravo, kritiko in številne koristne namige.

[3] Daniel Callahan, *Abortion, Law, Choice and Morality*, Macmillan, New York & London 1970, str. 373. Ta knjiga ponuja privlačen pregled dostopnih informacij o abortusu. Za pregled judovske tradicije glej David M. Feldman, *Birth Control in Jewish Law*, New York 1968, 5. poglavje; za pregled katoliške tradicije pa John T. Noonan, Jr., "An almost absolute value in history", v John T. Noonan, Jr., *The Morality of Abortion*, Cambridge Mass. 1970.

so, nasprotno, v svojem argumentiranju zgolj ekonomični. Nemalo zagovornikov abortusa se namreč opira na premiso, da zarodek pač še ni oseba, temveč le košček tkiva, ki bo šele z rojstvom postal oseba; čemu bi bili tedaj z argumenti bolj razsipni, kot je potrebno? Ne glede na morebitno razlago pa predlagam, da njihovega koraka nimamo ne za enostavnega in ne za razvidnega, temveč ga, ravno narobe, podrobneje preučimo, saj se bo po takšnem preverjanju pokazala potreba, da ga zavrnemo.

Predlagam torej, da sprejmemo trditev, da je zarodek od trenutka spočetja dalje oseba. Kako se bo v tem primeru argument nadaljeval? Predvidevam, da približno tako: vsaka oseba ima pravico do življenja in tako tudi zarodek. Mati ima nedvomno pravico odločati o tem, kaj naj se dogaja v njenem telesu in z njim; temu nihče ne oporeka. Toda osebkova pravica do življenja je zanesljivo močnejša in bolj obvezujoča od pravice matere, da odloča o tem, kaj se dogaja v njenem telesu in z njim, zato mora prva prevladati nad slednjo. Zarodka torej ne smemo ubiti, nosečnosti pa ne prekiniti.

Zveni prepričljivo. A zamislimo si naslednjo situacijo. Ko se nekega jutra prebudite, ugotovite, da ležite v postelji, s hrbtom obrnjeni k nezavestnemu violinistu. Vzemimo, da gre za slovitega violinista in da so preiskave potrdile, da boleha za usodno boleznijo ledvic. Društvo ljubiteljev glasbe si je ogledalo vse dostopne zdravstvene arhive in ugotovilo, da ste edina oseba z zahtevano krvno skupino. Zato so vas ugrabili in violinistov krvni obtok ponoči priklopili na vaš krvni obtok, da boste s svojimi zdravimi ledvicami poleg lastne čistili tudi njegovo kri. Direktor bolnišnice vam sporoči naslednje: “Obžalujemo dejanje Društva ljubiteljev glasbe - če bi bili karkoli slutili, bi ga za vsako ceno preprečili. A zdaj je, kar je; violinist je priklopljen na vaš krvni obtok, in če ga odklopimo, bomo povzročili njegovo smrt. Vendar pa nimate nobenega razloga za zaskrbljenost; v devetih mesecih bo violinist okreval in ga bomo lahko varno odklopili od vas.” Ali ste se moralno dolžni sprijazniti z dano situacijo? Nedvomno bi bilo to zelo prijazno in velikodušno od vas. Toda ali res *morate* privoliti vanjo? Kaj pa, če ne bi šlo za devet mesecev, ampak za devet let? Ali celo več? Ali če bi vam direktor bolnišnice dejal: “To je resnično smola, se strinjam, a zdaj morate do konca življenja ostati v postelji z violinistom, priključenim na vaš krvni obtok. Zapomnite si namreč, da imajo vse osebe pravico do življenja in da so violinisti osebe. Res da vam je zajamčena pravica do odločanja o tem, kaj se ima zgoditi v vašem telesu in z njim, toda osebkova pravica do življenja odtehta vašo pravico, da odločate o lastnem telesu. Torej vas ne moremo nikoli več odklopiti od njega.” Mislim, da bi se vam to zdelo nadvse okrutno, kar le še dodatno okrepi sum, da mora biti s prej tako prepričljivo zvenečim argumentom vendarle nekaj narobe.

Res je, da so vas v omenjenem primeru ugrabili; na operacijo, med katero so violinista priklopili na vaše ledvice, niste pristali po lastni volji. Ali lahko tisti, ki iz omenjenih razlogov nasprotujejo abortusu, naredijo izjemo v primeru, ko je nosečnost posledica posilstva? Vsekakor. Trdijo lahko, da imajo osebe pravico do življenja le tedaj, da niso bile spočete ob posilstvu; ali pa zagovarjajo stališče, da

ima sicer vsaka oseba pravico do življenja, da pa pripada nekaterim osebam - v konkretnem primeru tistim, ki so bile spočete med posilstvom - ta pravica v manjši meri kot ostalim. A take izjave vzbujajo nelagodje. Odgovor na vprašanje, ali nam pravica do življenja sploh pripada oz. v kolikšni meri nam pripada, nikakor ne bi smel biti odvisen od tega, ali smo plod nasilnega spočetja ali ne. In ljudje, ki nasprotujejo abortusu na podlagi zgoraj omenjenega premisleka, take razlike v resnici ne delajo in tudi v primeru posilstva ne dopuščajo izjem.

Nasprotniki abortusa prav tako ne dopuščajo izjem v primeru, kadar mora mati svojo devetmesečno nosečnost preživeti v postelji. Pripravljeni so sicer priznati, da bi bila to za mater velika škoda in hudo breme; pa vendar vztrajajo, da imajo vse osebe pravico do življenja, da je zarodek oseba itd. Sumim celo, da ne bi dopustili izjeme niti v primeru, če bi po nekem čudežu nosečnost trajala celih devet let ali kar do konca materinega življenja.

Med nasprotniki abortusa so tudi taki, ki ne bi dopustili izjeme niti v primeru, ko bi nadaljevanje nosečnosti po vsej verjetnosti skrajšalo življenje matere; zanje je abortus nedopusten tudi tedaj, ko je na kocki življenje matere. Tovrstni glasovi so danes bolj redki in mnogi nasprotniki abortusa odklanjajo takšno skrajno stališče. Kljub temu pa nam lahko to služi za dobro izhodišče; v zvezi z njim prihajajo na plan številni zanimivi poudarki.

1.

Imenujmo stališče, da je abortus nedopusten tudi v primeru, ko je na kocki življenje matere, “skrajno stališče”. Naj opozorim, da to stališče ne izhaja iz prej omenjenega argumenta, ne da bi ga dopolnili z nekaj zares močnimi premisami. Vzemimo, da je ženska zanosila, nakar izve, da ima srčno okvaro, zaradi katere jo v primeru donositve otroka čaka zanesljiva smrt. Kaj je mogoče storiti zanjo? Zarodek ima kot oseba pravico do življenja, vendar pripada tudi materi kot osebi enaka pravica. Obema pripada domnevno enaka pravica do življenja. Iz kakšnega premisleka bo v takem primeru izhajalo, da abortusa ne smemo izvršiti? Če imata tako mati kot otrok enako pravico do življenja, ali se nismo tedaj prisiljeni zateči k metu kovanca? Ali pa moramo k materini pravici do življenja prišteti njeno pravico, da sama odloča o tem, kaj se dogaja v njenem telesu in z njim, pravico, ki ji je domnevno nihče ne odreka - s čimer bo vsota njenih pravic presegla pravico zarodka do življenja?

Najbolj znan argument s tem v zvezi je naslednji: izvršitev abortusa bi pomenila neposreden[4] uboj otroka, medtem ko z vzdržanjem od slehernega ravnanja matere v takšnih okoliščinah ne bi ubili, ampak zgolj pustili umreti. Še več, uboj otroka bi pomenil uboj nedolžne osebe, zakaj otrok ni zagrešil nobenega zločina in ne stremi k materini smrti. Argument ima od tod dalje več možnih nadaljevanj. (1) Ker je neposreden uboj nedolžne osebe vselej absolutno nedopusten, nosečnosti

[4] Izraz “neposreden”, uporabljen v pričujočih argumentih, je tehnične narave. Grobo rečeno, z “neposrednim ubojem” je mišljeno ubijanje kot cilj ali pa ubijanje kot sredstvo za dosego nekega cilja, denimo ohranitve nekogaršnjega življenja. Glej opombo 6 za primer njegove rabe.

ne smemo prekiniti. Ali, (2) ker je neposreden uboj nedolžne osebe umor in ker je umor absolutno nedopusten, nosečnosti ne smemo prekiniti.[5] Ali pa, (3) ker je dolžnost, da se vzdrži neposrednega uboja nedolžne osebe, za vsakogar bolj obvezujoča od njegove dolžnosti, da nekoga obvaruje pred smrtjo, nosečnosti ne smemo prekiniti. In končno, (4) kadar smo postavljeni pred izbiro med neposrednim ubojem nedolžne osebe in tem, da nekoga pustimo umreti, moramo vedno izbrati drugo, torej nosečnosti ne smemo prekiniti.[6]

Nekateri v tem očitno niso bili pripravljeni videti nadaljnjih premis, ki jih je treba dodati, če naj bi prišli do omenjenega sklepa, temveč so menili, da izhaja ta preprosto iz dejstva, da ima vsaka nedolžna oseba pravico do življenja.[7] Tako sklepanje je zmotno in nemara najenostavnejši dokaz za to je, da so navzlic priznanju, da imajo nedolžne osebe pravico do življenja, teze od (1) do (4) napačne. Vzemimo za zgled tezo (2). Če je neposreden uboj nedolžne osebe umor in kot tak nedopusten, potem je tudi neposreden uboj nedolžne osebe v materinem telesu umor in toliko nedopustno dejanje. Toda ali lahko resno govorimo o umoru, kadar mati opravi abortus na lastnem telesu, da bi si s tem rešila življenje? Neresno bi bilo trditi, da se *mora* vzdržati, da *mora* le pasivno posedati in čakati na svojo smrt. Oglejmo si ponovno primer z violinistom. Skupaj z violinistom ležite v postelji in direktor bolnišnice vam pravi: "Nadvse neprijetno mi je in globoko sočustvujem z vami, a s tem posegom smo vaše ledvice dodatno obremenili, zato vas v roku enega meseca čaka smrt. Kljub temu pa morate ostati, kjer ste, kajti če bi vas odklopili, bi neposredno ubili nedolžnega violinista, to pa je umor in umor je nedopusten." Če je karkoli na svetu res, potem mora biti res, da ne zagrešiš umora, in torej ne storiš nič nedopustnega, če v taki situaciji sežeš z roko za hrbet in se odklopiš od violinista, da bi si s tem rešil življenje.

Spisi o abortusu so vso pozornost v glavnem namenjali vprašanju, kako se na zahtevo ženske, naj opravi abortus, sme ali ne sme odzvati tretja stranka. To je na nek način razumljivo. Glede na stanje stvari ženska pri abortusu na lastnem telesu brez tveganja ne more veliko storiti. Zato se pogosto sprašujemo, kaj sme storiti tretja stranka, medtem ko gledamo na vprašanje o tem, kaj sme storiti mati - če ga sploh omenjamo - kot na nekak drugoten pomislek, ki izhaja iz odgovora na prvo vprašanje. Menim, da materi na ta način odrekamo prav tisti status osebe, pri ka-

[5] Primerjaj encikliko papeža Pija XI o krščanskem zakonu, St. Paul Editions, str. 32: "kakorkoli že lahko pomilujemo mater, katere zdravje in celo življenje sta zaradi izvrševanja dolžnosti, ki ji jo nalaga narava, resno ogrožena, kak zadosten razlog bi lahko navedli v opravičilo uboja nedolžnega? In prav s tem imamo tukaj opravka." Noonan, nav. delo, str. 43, bere to takole: "S kakšnim razlogom bi lahko kdaj koli upravičili neposreden uboj nedolžnega?"

[6] Teza (4) je na zanimiv način šibkejša od tez (1), (2) in (3). Slednje namreč izključujejo abortus celo tedaj, ko bosta v primeru donositve umrla oba, tako mati kot otrok. V nasprotju s tem bo lahko zagovornik stališča, izraženega v (4), povsem neprotislovno trdil, da nismo nikakor dolžni dati prednosti naravni smrti dveh ljudi pred ubojem ene od njiju.

[7] Primerjaj naslednji odlomek iz poslanice papeža Pija XII italijanskemu katoliškemu združenju babic: "Otroku v materinih prsih je pravica do življenja dana neposredno od Boga. Noben človek, nobena človeška avtoriteta, nobeno znanstveno, medicinsko, evgenično, socialno, ekonomsko ali moralno ?znamenje? torej ne more vzpostaviti ali zagotoviti veljave pravne podlage za neposredno zavestno razpolaganje z nedolžnim človeškim življenjem, to je za razpolaganje, ki stremi k njegovemu uničenju kot cilju ali kot sredstvu za dosego drugega cilja, ki sam po sebi morda niti ni prepovedan. Še nerojen otrok je prav toliko in iz istega razloga človek kot njegova mati." (navedeno v Noonan, nav. delo, str. 45)

terem sicer tako neomajno vztrajamo, kadar govorimo o zarodku. Tega, kaj neka oseba sme storiti, namreč ne moremo preprosto razbrati iz odgovora na vprašanje, kaj sme storiti neka tretja oseba. Predpostavimo, da se znajdete ukleščeni v majhni hišici skupaj z rastočim otrokom. Vzemimo, da je hiša zelo majhna, otrok pa naglo raste - že ste potisnjeni ob zid in v nekaj minutah vas bo pomečkal do smrti. Po drugi strani pa otrok ni v smrtni nevarnosti; v primeru neovirane rasti bo resda staknil nekaj poškodb, toda nazadnje bo hiša le razpadla in na plan bo stopil kot svoboden človek. Zlahka bi razumela, če bi v taki situaciji očividec dejal: "Ničesar ne moremo storiti zate. Ne moremo izbrati med tvojim in njegovim življenjem, ne moremo prevzeti nase odločitve o tem, kateri od vaju naj preživi, ne moremo se vmešati." Ni pa mogoče iz tega že kar sklepati, da tudi ti sam ne moreš storiti ničesar, da ga ne moreš napasti in si na ta način rešiti življenje. Naj je otrok še tako nedolžen, ni ti treba pasivno čakati, da te bo pomečkal do smrti. Morda ima po nekem nejasnem prepričanju noseča ženska status hiše, ki ji odrekamo pravico do samoobrambe. A tudi če je ženska za otroka dom, ne kaže pozabiti, da je hkrati tudi oseba, ki mu ta dom nudi.

Naj za trenutek zastanem in opozorim, da nikakor ne trdim, da imajo ljudje pravico storiti karkoli za ohranitev svojih življenj. Prej bo držalo, da bi morali pravico do samoobrambe drastično omejiti. Če od vas pod grožnjo s smrtjo zahtevajo, da nekoga trpinčite do smrti, nimate niti za ceno obrambe lastnega življenja nobene pravice storiti, kar zahtevajo od vas. Omenjeni primer pa je precej drugačen. V njem nastopata le dva človeka: ta, katerega življenje je ogroženo, in oni, ki ga ogroža. Oba sta nedolžna; prvi ni v nevarnosti zaradi nekogaršnje krivde, drugi pa prvega ne ogroža po lastni krivdi. Zaradi tega se nam lahko kot gledalcem zdi, da se ne smemo vmešati. To pa ne more veljati za ogroženo osebo.

Če naj povzamem doslej rečeno: ženska prav gotovo sme zavarovati svoje življenje pred grožnjo, ki bi zanjo lahko pomenil nerojen otrok, tudi če to vključuje njegovo smrt. To ne kaže zgolj, da so teze (1) do (4) napačne, marveč tudi, da je skrajno stališče do abortusa zmotno, zaradi česar nam ni treba pretresti še vseh preostalih načinov izpeljave stališča iz začetnega argumenta.

2.

Skrajno stališče bi lahko oslabili na ta način, da bi priznali dopustnost abortusa v okoliščinah, ko s takim posegom rešimo življenje matere, vztrajali pa na tem, da ga ne sme izvršiti tretja oseba, ampak izključno mati sama. A tudi to ne more biti pravilno. Ne velja namreč spregledati, da nista mati in nerojen otrok v ničemer podobna stanovalcema v majhni hiši, ki so jo zaradi nesrečne pomote obema hkrati dodelili v najem: mati ima hišo v svoji lasti. To po svoje prispeva k nelagodju, ki ga v nas vzbuja sklepanje, češ, če ne sme ničesar storiti nekdo tretji, potem tudi mati ne sme storiti ničesar. Doseže pa še nekaj drugega: na novo osvetli podmeno, da tretja stranka ne more storiti ničesar. Jasno nam kaže, da se tretja oseba, ko pravi: “Ne morem izbrati med vama,” zgolj slepi, če meni, da na ta način ravna nepristransko. Če je Jones našel in si prisvojil plašč, ki ga potrebuje, da bi se zavaroval pred zimskim mrazom, ki pa ga enako krvavo in za isti namen potrebuje Smith, ki je povrh vsega še nesporen lastnik plašča, nam nepristranskost ne bo velevala reči: “Ne morem izbrati med vama.” Ženske so vedno znova poudarjale: “To je moje telo!” in upravičeno jih popade jeza ob spoznanju, da je bilo vse skupaj le kričanje v veter. Navsezadnje nas bo Smith le težko blagoslovil, če mu bomo odvrnili: “Seveda je plašč tvoja last, to je jasno vsakomur. Vendar pa ne more nihče izbrati med teboj in Jonesom, ki si ga trenutno prilašča.”

Resno bi se morali vprašati, kako je mogoče v luči dejstva, da je telo, v katerem domuje otrok, materina last, trditi, da “nihče ne sme izbrati”. Ljudje omenjeno dejstvo morda preprosto spregledajo. Lahko pa je v ozadju tudi kaj bolj zanimivega, denimo nejasna slutnja, da ima vsakdo pravico zavrniti poziv, naj dvigne roko nad drugega človeka, in to celo v primeru, ko bi bilo tako ravnanje pravično in pošteno, ko se zdi, da nam ga narekuje sama pravičnost. Pravičnost potemtakem od nekoga lahko zahteva, da mora odvzeti plašč Jonesu in ga vrniti Smithu, toda pozvani ima pravico odkloniti, da bi bil prav on tisti, ki bo dvignil roko nad Jonesa - vso pravico ima zavrniti poziv k uporabi fizičnega nasilja. Mislim, da velja temu pritrditi. Toda v tem primeru nismo upravičeni reči, da “nihče ne sme izbrati?, ampak kvečjemu, da “jaz ne morem izbrati”, pravzaprav še tega ne, ampak le, da “jaz ne bom deloval”, ter dovoliti drugim, zlasti ljudem, ki so pooblaščeni za varovanje človekovih pravic, da smejo in obenem morajo delovati. Kar sem vseskozi trdila, ni, da materino zahtevo po izvršitvi abortusa, kadar je na tehtnici njeno življenje, katerakoli tretja stranka mora izpolniti, temveč le, da to sme storiti.

Domnevam, da je v skladu z nekaterimi pogledi na človeško življenje materi telo dano zgolj v uporabo in da ta zato do njega ni primarno upravičena. Zagovornik takega pojmovanja bo v besedah “ne morem izbrati" zlahka zaznal nepristranskost. Sama bom tako možnost preprosto zanemarila. Prepričana sem, da ima človeško bitje, če sploh ima do česarkoli utemeljeno, primarno pravico, takšno pravico do svojega lastnega telesa. Sicer pa takšno pojmovanje za nas ni relevantno, saj jemljemo v pretres le tiste argumente zoper abortus, ki ženski ne odrekajo pravice do odločanja o tem, kaj se dogaja v in z njenim telesom.

Nasproti skoraj enoglasnemu pritrjevanju tej pravici sem torej skušala pokazati,

da nasprotniki abortusa ne jemljejo resno posledic danega jamstva. Naj opozorim, da bomo na isto stvar naleteli znova, le da v še čistejši obliki, ko se bomo od primerov, v katerih je na tehtnici življenje matere, obrnili k prostranstvu bolj običajnih okoliščin, v katerih želi ženska prekiniti nosečnost iz bolj profanih razlogov, kot pa je ohranitev lastnega življenja.

3.

Kjer materino življenje ni neposredno ogroženo, dobi izhodiščni navidez precej večjo težo. “Vsakdo ima pravico do življenja, torej ima enako pravico tudi nerojena oseba.” Mar otrokova pravica do življenja ne odtehta vsega drugega razen enake pravice matere, na kateri ta edino lahko utemelji zahtevo po abortusu? Tak ugovor obravnava pravico do življenja kot nekaj neproblematičnega. Vendar pa omenjena pravica ni neproblematična in natanko v tem kaže iskati vir zmote.

Na tem mestu se je treba - resda z zamudo - vprašati, kaj pravzaprav pomeni imeti pravico do življenja. V duhu nekaterih pojmovanj vsebuje pravica do življenja pravico do zadovoljitve vsaj minimuma potreb, ki je nujna za kontinuirano preživetje. Kaj pa v primeru, da je ta goli minimum potreb, katerih zadovoljitev je pogoj za posameznikovo preživetje, nekaj, do česar ta ni in tudi nikoli ne more biti upravičen? Če sem, denimo, na smrt bolan in je edina stvar, ki me lahko ohrani pri življenju, dotik hladne dlani Henryja Fonde na mojem vročičnem čelu, tedaj nimam vsemu navkljub nobene pravice zahtevati, da se to tudi zares mora zgoditi. Neznansko prijazno bi bilo od Henryja Fonde, če bi priletel z Zahodne obale in položil svojo dlan na moje čelo. Nekoliko manj prijazno, čeprav nedvomno dobronamerno bi bilo, če bi moji prijatelji odleteli na Zahodno obalo in pripeljali Henryja Fondo s seboj. Vendar pa nimam nobene pravice od kogarkoli zahtevati, naj zame stori kaj takega. Ali če se vrnemo k naši predhodni zgodbi, dejstvo, da potrebuje violinist za kontinuirano preživetje neprekinjeno rabo vaših ledvic, mu še ne daje pravice do takšne rabe. Prav gotovo nima nobene pravice zahtevati od vas, da mu za določen čas daste na razpolago svoje ledvice. Nihče namreč nima nobene pravice do uporabe vaših ledvic, dokler mu take pravice ne priznate sami; in nihče nima pravice od vas zahtevati, da mu priznate tako pravico - če privolite na to, da violinist še naprej uporablja vaše ledvice, gre z vaše strani zgolj za prijaznost in ne za povrnitev kakršnegakoli dolga do njega. Enako zanesljivo je tudi, da nima violinist nobene pravice zahtevati od kogarkoli drugega, naj mu za določeno obdobje zagotovi uporabo vaših ledvic. Torej tudi ni mogel od Društva ljubiteljev glasbe zahtevati, naj ga od samega začetka priklopijo na vaš krvni obtok. In če se začnete zdaj, potem ko so vas seznanili z dejstvom, da boste v nasprotnem primorani naslednjih devet let preživeti priklenjeni na skupno posteljo, odklapljati od njega, ni na širnem svetu nikogar, ki bi vam bil dolžan to preprečiti in tako violinistu zagotoviti nekaj, do česar naj bi imel ta vso pravico.

Nekateri so glede pravice do življenja raje nekoliko strožji. Po njihovem prepričanju omenjena pravica ne vključuje pravice do prejemanja česarkoli, ampak pomeni zgolj našo pravico do tega, da nas nihče ne ubije. Toda s tem so povezane nove

težave. Če se je vsakdo dolžan vzdržati uboja omenjenega violinista, potem se je vsakdo dolžan vzdržati še cele vrste različnih dejanj. Vsakdo se mora vzdržati tega, da bi mu prerezal goltanec, ga ustrelil, pa tudi tega, da bi ga odklopil z vašega krvnega obtoka. Ali ima violinist res pravico od kogar koli zahtevati, naj se vzdrži slednjega? To bi namreč pomenilo, da mu je dovoljeno še naprej uporabljati vaše ledvice. Lahko bi menili, da ima vso pravico, da to izterja od nas. Da torej resda ni imel nikakršne pravice zahtevati od nas, naj mu damo na razpolago naše ledvice, da pa ima sedaj, ko so mu te na voljo, pravico zahtevati, naj se ne vpletamo in preprečujemo njihove uporabe. K vprašanju vmešavanja tretje stranke se bom še vrnila. Pa vendar se zdi očitno, da nima violinist nobene pravice od vas zahtevati dovoljenja za nadaljnjo uporabo vaših ledvic. Kot rečeno, vaš pristanek na to je lahko kvečjemu znak prijaznosti, ne pa nekaj, kar bi mu dolgovali.

Težava, na katero opozarjam, ni lastna le pravici do življenja. Pojavlja se v zvezi z vsemi ostalimi naravnimi pravicami in je nekaj, kar mora upoštevati sleherno ustrezno pojmovanje pravic. Za naše trenutne namene zadošča, če na to zgolj opozorimo. Naj poudarim, da ljudem nikakor ne odrekam pravice do življenja - ravno narobe, zdi se mi, da bi morala biti v vsaki količkaj sprejemljivi teoriji pravic ena temeljnih resnic ta, da pripada vsaki osebi pravica do življenja. Vse, kar trdim, je, da imetje pravice do življenja še ne zagotavlja tudi pravice do razpolaganja s telesom druge osebe in pravice do omogočanja nadaljnje uporabe le-tega - niti tedaj ne, kadar je to za nekoga življenjska potreba. Pravica do življenja nasprotnikom abortusa zato ne bo služila na tako preprost in jasen način, kot so se po vsemu sodeč nadejali.

4.

Na težavo je mogoče opozoriti še na drug način. V najbolj običajnih okoliščinah velja, da z nekom ravnamo krivično, če mu odrečemo nekaj, do česar ima vso pravico. Zamislimo si, da prejmeta deček in njegov mlajši brat za Božič škatlo čokoladnih bonbonov. Če si bo starejši deček prisvojil celo škatlo in ne bo bratu privoščil niti grižljaja, potem se bo do njega vedel krivično, ker je bila tudi bratu dana pravica do razpolaganja s polovico vsebine škatle. Sedaj pa vzemimo, da se, vedoč, da boste v nasprotnem primeru naslednjih devet let preživeli priklenjeni na posteljo z njim, odklopite od violinista. To vsekakor ne bo krivično dejanje, ker mu niste priznali nobene pravice do uporabe vaših ledvic in ker mu take pravice tudi nihče drug ni mogel dati. Pa vendar je treba priznati, da violinista z odklopom ubijemo; violinisti pa imajo kot vse druge osebe pravico do življenja, kar v skladu s pojmovanjem, ki je trenutno predmet premisleka, pomeni, da imajo pravico do tega, da jih ne ubijemo. Torej boste storili nekaj, za kar on navidez upravičeno zahteva od vas, da ne storite, ne da bi bili s tem že tudi krivični do njega.

Torej lahko uvedemo naslednji popravek: pravica do življenja ni v pravici do tega, da nas ne smejo ubiti, ampak prej v pravici, da nas ne ubijejo po krivem. S tem se izpostavljamo tveganju krožnosti, a nič ne de: tako lahko dejstvo, da violinistu pripada pravica do življenja, uskladimo z drugim dejstvom: da mu tedaj, ko

z odklopom povzročite njegovo smrt, niste storili krivice. Če ga ne ubijete po krivem, pa ne kršite niti njegove pravice do življenja in potemtakem ne preseneča, da mu s tem ne prizadenete krivice.

Če sprejmemo tak popravek, pa luknjičavost argumentacije zoper abortus še jasneje bije v oči. Dokaz, da je zarodek oseba, in opozorilo, da ima (kot) sleherna oseba pravico do življenja, sama po sebi nista več dovolj - treba je pokazati, da uboj zarodka dejansko krši njegovo pravico do življenja, da je torej abortus primer krivičnega ubijanja. Ali je res tako?

Domnevam, da smemo šteti za nesporno dejstvo, da v primeru nosečnosti, ki je posledica posilstva, mati nerojenemu otroku ni dala nobene pravice do uporabe svojega telesa kot zatočišča in vira prehranjevanja. Ali bi v resnici sploh za katero vrsto nosečnosti lahko rekli, da je mati nerojeni osebi priznala tako pravico? Nimamo namreč opravka z nerojenimi osebami, ki bi jih zračni tok prenašal sem in tja širom po svetu, matere, ki si želijo otroka, pa bi jih povabile v svoje telo.

Morda bo kdo ugovarjal, da obstajajo poleg izrecnega materinega povabila še drugi načini, na katere lahko nekdo pridobi pravico do uporabe nekogaršnjega telesa. Vzemimo, da se ženska poda v spolni odnos po lastni volji in ob polni zavesti o tem, da bo njegova posledica zelo verjetno nosečnost in da kasneje tudi zares zanosi; mar ni v tem primeru vsaj delno odgovorna za povsem otipljivo navzočnost nerojene osebe v svojem telesu? Brez dvoma je vanj ni izrecno povabila. Toda mar ni res, da daje že samo dejstvo, da je delno odgovorna za osebkovo navzočnost v svojem telesu, osebku pravico do uporabe njenega telesa?[8] Če bi to držalo, bi bila prekinitev nosečnosti bolj podobna ravnanju dečka, ki si je prisvojil celo škatlo čokoladnih bonbonov, kot pa vašemu odklopu od violinista - z njo bi nerojeni osebi odrekli nekaj, do česar ima vso pravico, to pa bi bilo krivično.

Na ta način postane dopustnost abortusa sporna tudi v okoliščinah, ko bi s posegom rešili materino življenje: če je mati zarodek po lastni volji priklicala v življenje, kako bi ga smela zdaj ubiti, pa četudi v samoobrambi? Ta novost je vsekakor vredna omembe. Nasprotniki abortusa so bili do te mere zaposleni z izpeljavo zarodkove neodvisnosti, da so praviloma zanemarjali prednosti postavke, da zarodek *je* odvisen od matere in da izhaja iz tega posebna vrsta odgovornosti matere do zarodka, zaradi katere pa gredo zarodku pravice, kakršnih sicer nasproti njej ne uživa nobena neodvisna oseba - denimo bolehen violinist, ki je zanjo popoln tujec.

Po drugi strani bi v skladu s tem argumentom nerojeni osebi pripadla pravica do uporabe materinega telesa le tedaj, kadar bi bila nosečnost posledica prostovoljnega dejanja, izvršenega ob polni zavesti o tem, da bo lahko imelo za posledico zanositev. Nerojene osebe, ki so bile spočete med posilstvom, bi v celoti izpadle iz omenjenega premisleka. Dokler ne bi imeli na voljo kakšnega dodatnega argumenta, bi bili torej prisiljeni sprejeti sklep, da nimajo tiste nerojene osebe, ki dol-

[8] Na potrebo po obravnavi tega argumenta so me opozorili člani Društva za etično in pravno filozofijo, ki sem jim to besedilo izvorno predstavila.

gujejo svoje spočetje in obstoj posilstvu, nobene pravice do uporabe materinega telesa, da jim potemtakem s prekinitvijo nosečnosti ne kratimo nobene take pravice in da zaradi tega abortus v tovrstnih primerih ni krivičen uboj.

Naj opozorim, da ni niti najmanj jasno, ali ima omenjeni argument v resnici toliksen domet, kot daje slutiti njegova vsebina. Primeri so namreč takšni in drugačni in razlike v podrobnostih utegnejo biti še kako pomembne. Če je v sobi zatohlo in odprem okno z namenom, da bi jo prezračila, to pa izkoristi vlomilec in spleza v sobo, bi bilo nesmiselno reči: "Ah, naj kar ostane v njej, saj mu je dala pravico, da uporablja njeno hišo - kajti s tem, ko je po lastni volji in ob polni zavesti o tem, da obstajajo takšne stvari, kot so vlomilci, in da vlomilci vlamljajo, storila nekaj, kar mu je omogočilo, da je vstopil v hišo, je tudi sama nase prevzela del odgovornosti za njegovo tukajšnjo navzočnost." Ta trditev bi bila še tem bolj nesmiselna, če bi dala na zunanji strani oken namestiti zapahe prav z namenom, da bi preprečila vlome, pa bi zaradi okvare enega od njih vlomilcu vendarle uspelo vdreti v sobo. Nesmiselnosti se ne moremo izogniti niti tedaj, če si zamislimo, da v sobo ni vdrl vlomilec, temveč je vanjo pomotoma treščila nedolžna oseba. Zamislimo si naslednjo situacijo: moške semenčice frčijo po zraku kot cvetni prah in če odprete okna, bo katero od njih mimogrede zaneslo noter, kjer bo pognala korenine v vaših preprogah ali tapetah. Ker si ne želite otrok, ste opremili svoja okna s tankimi varovalnimi zasloni, najboljšimi na trgu. Kakor pa se rado dogaja in se ob zares redkih priložnostih tudi dejansko pripeti, je eden od zaslonov okvarjen; seme prileti v sobo in požene korenine. Ali ima ta razvijajoči se osebek-rastlina pravico do uporabe vaše hiše? Očitno ne - kljub temu da ste po lastni volji odprli okna, ob polni zavesti o tveganju vzdrževali preproge in oblazinjeno pohištvo in vedeli, da se varovalni zasloni občasno kvarijo. Prav lahko se bo našel kdo, ki bi ugovarjal, da ste odgovorni za vkoreninjenje semenčice in da ima ta zdaj pravico do uporabe vaše hiše, zakaj navsezadnje bi lahko živeli tudi na golih tleh in z golim pohištvom, ali pa vsaj za zapečatenimi okni in vrati. A to ne gre - po isti logiki bi se lahko vsaka ženska tveganju, da zaradi posilstva zanosi, izognila tako, da bi si dala odstraniti maternico ali da ne bi nikoli zapuščala doma brez spremstva (zanesljivih) osebnih stražarjev.

Kaže, da je največ, kar iz omenjenega argumenta izhaja, da v nekaterih primerih nerojeni osebi dejansko gre pravica do uporabe materinega telesa in da je tedaj abortus v resnici krivičen uboj. Natančen odgovor na vprašanje, v katerih - če sploh v katerih - primerih je tako, bi zahteval nadaljnjo razpravo in argumentacijo. Po moji oceni bi bilo treba to temo nezaključeno postaviti na stran, saj argument nikakor ne dokazuje, da je vsaka prekinitev nosečnosti krivičen uboj.

5.

Na tem mestu bi lahko uvedli še nek drug ugovor. Prav gotovo se moramo strinjati, da bi bilo v nekaterih okoliščinah moralno nedostojno nekomu odreči rabo našega telesa, če je od nje odvisno njegovo preživetje. Vzemimo, da izveste, da violinist za okrevanje ne potrebuje devet let, ampak eno samo uro vašega življenja:

vse, kar morate storiti, da bi mu rešili življenje, je, da preživite z njim v skupni postelji uro svojega življenja. Dalje, vzemimo, da ne bo njegova uporaba vaših ledvic v tako kratkem času v ničemer okrnila vašega zdravja. Res je, da so vas ugrabili. Prav tako je res, da niste nikomur dovolili, da sme violinista priklopiti na vaš krvni obtok. Kljub temu pa se zdi očitno, da bi mu za ta čas *morali* dovoliti uporabo vaših ledvic - bilo bi nedostojno od vas, če bi odklonili.

Vzemimo, da nosečnost ne bi trajala dlje kot eno uro in da ne bi v ničemer ogrožala življenja ali zdravja matere. Dalje, predpostavimo, da je ženska zanosila ob posilstvu. Priznati je treba, da ni po svoji volji storila ničesar, kar bi privedlo do otrokove eksistence. Prav tako ni storila ničesar takega, kar bi dalo nerojeni osebi pravico do uporabe njenega telesa. Kljub temu pa bi lahko rekli, podobno kot v predhodno prikrojeni zgodbi o violinistu, da zarodku *mora* dovoliti, da ostane v tem času v njenem telesu - da bi bilo nedostojno od nje, če bi mu to odrekla.

Nekateri ljudje se nagibajo k takšni rabi pojma “pravica”, v skladu s katero iz dejstva, da bi morali določeni osebi dovoliti uporabo vašega telesa za zahtevano uro, izhaja, da ima zadevna oseba tudi pravico do uporabe vašega telesa, četudi ji ni take pravice nihče z ničimer podelil. Ti ljudje bi lahko dokazovali, da boste, če to odklonite, ravnali krivično. Takšna raba pojma “pravica” je vse preveč razširjena, da bi jo lahko označili za napačno; kljub temu pa vidim v njej neposrečeno ohlapnost tam, kjer bi morali biti še posebej natančni. Vzemimo, da prej omenjene škatle čokoladnih bonbonov ne bi podarili obema, temveč le starejšemu dečku. Ta sed?, z ravnodušnimi grižljaji, prazni škatlo, medtem ko ga mlajši brat zavistno motri. Mika nas, da bi dejali: “Ne smeš biti tako zloben. Privošči kak bonbon tudi svojemu bratu.” Toda iz resnice rečenega zato še ne izhaja, da ima mlajši brat pravico do vsaj enega bonbona. Če starejši deček čokoladnih bonbonov noče deliti z mlajšim bratom, je sicer pohlepen, stiskaški, brezčuten - ni pa krivičen. Domnevam, da bodo omenjeni ljudje trdili, da ima mlajši brat nedvomno pravico do udeležbe pri sladkanju in da ravna starejši brat krivično, če mu tako pravico odreka. Učinek tovrstnega zatrjevanja pa bo zgolj v tem, da bomo docela zameglili sprva jasno razlikovanje med dečkovo zavrnitvijo v tem in v prejšnjem primeru, ko so s škatlo bonbonov obdarili oba in je bil mlajši zato ne glede na vse razlike v pojmovanjih upravičen do polovičnega deleža.

Naslednji ugovor zoper rabo pojma “pravica”, po kateri iz dejstva, da bi A nekaj moral storiti za B, izhaja, da ima B pravico od A zahtevati, naj to stori, se opira na dejstvo, da bi se na ta način vprašanje, ali človek ima ali nima pravice do neke reči, sprevrglo v vprašanje, kako zlahka mu je mogoče to reč zagotoviti. To pa se ne zdi le neposrečeno, ampak tudi moralno nesprejemljivo. Oglejmo si ponovno primer s Henryjem Fondo. Prej sem dejala, da nimam nobene pravice od njega zahtevati, naj se s svojo hladno dlanjo dotakne mojega vročičnega čela, četudi je od tega nemara odvisno moje preživetje. Da bi bilo sicer strašansko prijazno od njega, če bi priletel z Zahodne obale in položil svojo dlan na moje čelo, da pa nimam nobene pravice od njega zahtevati, naj to stori. Zdaj pa predpostavimo, da se Fonda ne nahaja na Zahodni obali, temveč da mora le prekoračiti sobo, za hipec podr-

žati dlan na mojem čelu - in že bo moje življenje rešeno. V tem primeru bi gotovo moral storiti, kar zahtevam od njega, in ravnal bi nedostojno, če bi odklonil. Smo mar tedaj primorani reči: “No, prav, v tem primeru pač izhaja, da imam pravico do dotika njegove dlani in bilo bi krivično, če bi mi Fonda to odrekel”? Ali imam pravico do nekega dejanja vedno, kadar je to dejanje za nagovorjeno osebo zlahka izvedljivo, nobene pravice pa tedaj, kadar je njegova izvršitev zanjo pretežavna? Misel, da naj bi nekogaršnje pravice ugašale in izginevale tem hitreje, kolikor težja postaja njihova izpolnitev za naslovloka njegovih zahtev, je za nas vsekakor šokantna.

Sama zato menim, da iz dejstva, da bi morali violinistu za eno uro omogočiti uporabo svojih ledvic, še ne moremo sklepati, da ima violinist kakršnokoli pravico do uporabe le-teh - v primeru odklonitve bi bilo treba reči, da ste podobno kot obdarjeni deček, ki mlajšemu bratu ne privošči niti grižljaja, sebični in brezčutni, pravzaprav nedostojni, ne pa tudi krivični. In da podobno tudi v izmišljenem primeru, ko bi morala ženska, ki je zanosila ob posilstvu, nerojenemu otroku za eno samo uro dopustiti uporabo svojega telesa, ne kaže sklepati, da ima otrok do tega kakršnokoli pravico. Če ženska zahtevo zavrne, lahko sklenemo zgolj, da je sebična, brezčutna, nedostojna, ne pa tudi krivična. Očitki niso zato nič manj resni; so preprosto drugačni. A ni nam treba vztrajati pri tem. Kdor bi želel izpeljati “nekdo ima pravico” iz “morali bi”, mora kljub vsemu priznati, da obstajajo primeri, v katerih violinistu niste moralno dolžni dovoliti uporabe vaših ledvic in v katerih nima violinist zato nobene pravice do njihove uporabe, ter da velja podobno za odnos matere do nerojenega otroka. Razen v okoliščinah, ko ima nerojena oseba vso pravico do izpolnitve svojih potreb - ne zanikam možnosti, da take razmere dejansko obstajajo - ni nihče moralno dolžan žrtvovati svojega zdravja, interesov, zanimanja, dolžnosti in obvez za obdobje devetih let ali celo zgolj devetih mesecev, da bi s tem ohranil pri življenju neko drugo osebo.

6.

Razlikovati moramo med dvema vrstama samarijanov: med usmiljenimi in - pogojno rečeno - minimalno dostojnimi samarijani. Verjetno vam je zanna naslednja svetopisemska zgodba: “Nek človek je šel iz Jeruzalema v Jeriho in je padel med razbojnike; ti so ga oplenili in mu zadali rane ter so odšli in ga pustili napol mrtvega. Primerilo pa se je, da je šel po tisti poti neki duhovnik; in ga je videl in šel mimo. Prav tako je tudi levit, ki je prišel na mesto in ga videl, šel mimo. Ko pa je neki popoten samarijan prišel do njega in ga videl, se mu je v srce zasmilil. Pristopil je k njemu in v njegove rane vlil olja in vina ter jih obvezal; in posadil ga je na svoje živinče, peljal do gostišča in poskrbel zanj. Drugi dan je vzel dva denarja in dal gostilničarju ter rekel: ?Poskrbi zanj in, kar boš več potrošil, ti jaz nazaj grede povrnem.?” (Luka 10: 30-5)[9]

Usmiljeni samarijan je zavil s poti in si nakopal stroške, da bi pomagal nekomu,

[9] Prevod pričujočega odlomka povzemam po ekumenski izdaji Svetega pisma stare in nove zaveze, Ljubljana 1975. (Op. prev.)

ki je bil potreben pomoči. Ni nam znano, kaj so imele na izbiro omenjene osebe, skratka, ali bi bila duhoven in levit lahko pomagala z manj truda, kot ga je moral vložiti usmiljeni samarijan, a če je bilo tako, nam dejstvo, da nista storila sploh ničesar, priča, da nista bila niti *minimalno dostojna samarijana*, ne zato, ker ne bi bila samarijana, pač pa, ker nista bila niti minimalno dostojna.

Te reči so sicer v veliki meri stvar stopnjevanja, toda razlika v resnici obstaja in jo je morda najlažje razbrati v zgodbi o Kitty Genovese, ki so jo umorili pred očmi osemintridesetih prič, ne da bi ji katera od njih priskočila na pomoč. Usmiljeni samarijan bi na njihovem mestu odhitel na ulico in se neposredno spoprijel z morilcem - ali pa bomo človeka, ki bi storil kaj takega, zaradi pripravljenosti, da postavi na kocko lastno življenje, raje poimenovali *izredni samarijan*. Omenjena osemintrideseterica pa ne le da ni ravnala tako, ampak ji je bilo pretežko celo dvigniti slušalko in poklicati policijo. Minimalno dostojno samaritanstvo bi zahtevalo vsaj toliko, in dejstvo, da niso storili niti tega, je res pošastno.

Na koncu zgodbe o usmiljenem samarijanu pravi Jezus: “Pojdi in tudi ti tako delaj!” S tem je hotel morda reči, da smo moralno dolžni ravnati tako, kot je ravnal usmiljeni samarijan. Nemara pa je le spodbujal ljudi, naj storijo več od zgolj tega, kar so moralno dolžni storiti. Očitno je, da ni bil nihče od osemintrideseterice moralno dolžan odhiteti na ulico in se ne glede na tveganje neposredno spoprijeti z morilcem, podobno kot se ni nihče moralno dolžan odreči dolgih obdobij svojega življenja - devet let ali devet mesecev - da bi tako ohranil pri življenju nekoga, ki nima nobene posebne pravice (to možnost smo pustili odprto) zahtevati od njega, da naj stori kaj takega.

Resnično, razen enega v oči bijočega razreda izjem ni nihče v nobeni državi sveta zakonsko zavezan storiti niti približno toliko za drugega. Razred izjem je razumljiv. Čeprav moja poglavitna pozornost ni namenjena zakonodajnim razmeram v zvezi z abortusom, naj vendar opozorim, da zakon v nobeni ameriški državi nikomur ne predpisuje niti tega, da bi se moral do drugih vesti kot minimalno dostojen samarijan; nobenega zakona ni, na podlagi katerega bi lahko obtožili osemintrideseterico, ki je stala ob strani, medtem ko je umirala Kitty Genovese. V nasprotju s tem pa zakon večine držav v tej deželi obvezuje ženske, da morajo z nerojenimi osebami v svojih telesih ravnati ne le kot Minimalno dostojni, temveč kot usmiljeni samarijani. To samo po sebi še ne pove veliko, ker bi prav lahko zagovarjali tisto vrsto zakonodaje v naši deželi - takšna velja v mnogih evropskih deželah - ki bi nas obvezovala k vsaj minimalno dostojnemu samaritanstvu.[10] Priča pa to dejstvo o krivičnosti obstoječe zakonodaje in o tem, da bi bilo za skupine, ki trenutno dvigujejo glas proti liberalizaciji zakonodaje o abortusu, v resnici pa poskušajo razglasiti za neustavne pristojnosti države pri dovoljevanju abortusov, bolje, če bi se pričele nemudoma zavzemati za sprejem usmiljeno-samaritanskih zakonov nasploh, sicer jim bomo prisiljeni očitati, da ravnajo po napačni presoji.

[10] Za razpravo o pričujočih težavah in pregled evropske izkušnje s takimi zakoni glej James M. Ratcliffe (ur.), *The Good Samaritan and the Law*, New York, 1966.

Sama sem mnenja, da bi bila usmiljeno samaritanska zakonodaja, ki se močno razlikuje od minimalno dostojne samaritanske zakonodaje, v resnici izjemno neustrezna. A zakonodaja ni moja skrb. Vprašati se je treba ne, ali naj zakon kogarkoli obveže k usmiljeno samaritanskemu ravnanju, temveč raje, ali smo se res dolžni sprijazniti s položajem, v katerem je nekdo - morda po naravi - dolžan ravnati na tak način. Drugače rečeno, ogledati si je treba primere vpletanja tretje strani. Dokazovala sem, da ne moremo od nikogar moralno zahtevati, da naj prevzame nase občutne žrtve, da bi ohranil pri življenju človeka, ki nima nobene pravice zahtevati kaj takega, in da velja to celo v primeru, ko mu tega ne bi bilo treba plačati z lastnim življenjem. Z drugimi skratka nismo moralno dolžni ravnati kot *usmiljeni* ali celo *zelo usmiljeni samarijani*. Kaj pa, če se človek ne more sam izvleči iz tovrstnih razmer? Očitno je, da bi ga v določenih primerih lahko rešil usmiljeni samarijan in ta bi to tudi dejansko storil.

Ugrabljeni ležite v postelji in čaka vas devet let skupnega životarjenja z violinistom. Toda vi morate živeti svoje lastno življenje. Žal vam je, toda misel, da bi se odpovedali tolikšnemu delu svojega življenja zato, da bi ohranili pri življenju violinista, je za vas neznosna. Ker se ne morete osvoboditi sami, me zaprosite, naj to opravim namesto vas. Glede na to, da nima violinist nobene pravice do uporabe vašega telesa, se zdi očitno, da se nisem dolžna sprijazniti s tem, da so vas prisilili v tolikšno žrtev. Torej smem storiti, kar zahtevate, ne da bi bilo moje ravnanje kakorkoli krivično do violinista.

7.

Sledeč napotkom nasprotnikov abortusa, sem vseskozi govorila o zarodku zgolj kot o osebi, pri tem pa se spraševala, ali izhodiščni argument, ki izhaja izključno iz te postavke, v resnici podpira svoj sklep. Moj namen je bil dokazati, da ga ne.

Seveda pa je argumentov veliko in lahko bi ugovarjali, da sem se preprosto oklenila napačnega. Trdili bi lahko, da je bolj kot to, da je zarodek oseba, pomembno dejstvo, da je zarodek oseba, za katero je mati na poseben način odgovorna, zato ker je njegova mati. Na podlagi tega ugovora bi lahko vse moje analogije zavrnili kot nerelevantne, češ da te vrste odgovornosti ni ne v našem odnosu do violinista in ne v odnosu Henryja Fonde do vas. Našo pozornost bi lahko nato usmerili k dejstvu, da so tako moški kot ženske z zakonom obvezani skrbeti za svoje otroke.

Ta argument sem pravzaprav (mimogrede) obravnavala že pod točko 4 zgoraj. Naj ga na tem mestu (še bolj površno) kljub temu na kratko obnovim. Takšne “posebne odgovornosti” do drugih oseb nedvomno nimamo vse dotlej, dokler je eksplicitno ali implicitno ne prevzamemo nase. Odrasli par, ki ne poskuša preprečiti zanositve, ki ne izvrši abortusa in ki otroka ob rojstvu ne da v rejo, ampak ga raje odpelje k sebi na dom, prevzame odgovornost zanj, prizna mu določene pravice in poslej mu ne more več nenadoma in za ceno njegovega življenja odreči svoje podpore zgolj zato, ker je pač naenkrat ugotovil, da mu bo otrok v preveliko breme.

Če pa je poskušal tak par z vsemi razumnimi varnostnimi ukrepi preprečiti spočetje in rojstvo otroka, potem zgolj zaradi biološkega sorodstva z otrokom, ki je na poti, nima že tudi posebne odgovornosti do njega. Starša lahko takšno odgovornost prevzameta nase ali pa tudi ne, in moja sugestija je, da smeta v primeru, ko bi to od njiju zahtevalo preveliko žrtev, prevzem take odgovornosti zavrniti. Usmiljeni - ali vsaj Izredni, če bi bile zahtevane žrtve neznanske - samarijan česa takega sicer ne bi storil, toda usmiljeni samarijan bi prevzel odgovornost tudi za violinista iz zgodbe in, če bi bil v koži Henryja Fonde, iz čuta odgovornosti do mene priletel z Zahodne obale.

8.

Z mojim argumentom bodo dvojno nezadovoljni mnogi izmed tistih, ki želijo videti v abortusu nekaj moralno dopustnega. Prvič, medtem ko dokazujem, da abortus ni nedopusten, še ne trdim, da je vselej dopusten. Prav lahko bomo naleteli na primer, ko donositev otroka od matere ne bo zahtevala drugega kot minimalno dostojno samaritanstvo, in pod ta standard nikakor ne bi smeli pasti. Prav mika me, da bi na dejstvo, da moj pristop *ne* sugerira ne splošnega "da" in ne splošnega "ne", gledala kot na eno njegovih odlik. Po eni strani dopušča in krepi naš občutek, da se na primer bolehna in brezupno preplašena štirinajstletna šolarka, ki je zanosila ob posilstvu, *zagotovo* sme odločiti za abortus, in da je vsak zakon, ki bi ji kratil tako pravico, neumen. Po drugi strani pa dopušča in krepi tudi naš občutek, da je v ostalih primerih zatekanje k abortusu najmanj pozitivno nedostojno. Nedostojno je, če ženska v sedmem mesecu nosečnosti od zdravnika zahteva abortus, ta pa ji ga na njeno zahtevo izvrši, da bi se na ta način izognila nadlogam, ki jih s seboj prinaša preložitev načrtovanega potovanja v tujino. Dejstvo, da so v skladu z argumenti, na katere sem skušala opozoriti, vsi primeri abortusa ali celo ves razred primerov, v katerih materino življenje ni v nevarnosti, moralno enakovredni, bi moralo že na samem začetku vzbuditi dvom vanje.

Drugič, z zagovorom dopustnosti abortusa v nekaterih primerih se še ne obvezujem k trditvi, da imamo pravico tudi do smrti nerojenega otroka. Ti dve stvari zlahka pomešamo, ker je zarodek vse do določene točke v svojem razvoju pač nesposoben preživeti zunaj materinega telesa in pomeni zato zanj ločitev od telesa matere zanesljivo smrt. A ti dve stvari se bistveno razlikujeta. Čeravno niste moralno dolžni preživeti devet mesecev svojega življenja priklenjeni na posteljo, da bi ohranili pri življenju violinista, to ne pomeni, da imate v primeru, da bi violinist odklop čudežno preživel, pravico obrniti se k njemu in mu prerezati goltanec. Od violinista se smete ločiti, četudi bi ga to stalo življenja. Nimate pa pravice zahtevati njegove smrti, če ga odklop sam po sebi ne bi pokončal in bi bilo treba smrt povzročiti s kakim drugim sredstvom. Nekaterih ta poteza mojega argumenta ne bo zadovoljila. Žensko lahko misel na to, da bi dala otroka, del svojega telesa, v rejo, brez možnosti, da bi ga še kdaj videla in slišala, popolnoma stre. Zato se lahko zgodi, da ne bo zahtevala le, da naj otroka ločijo od nje, ampak tudi, da mora ta umreti. Nasprotniki abortusa bodo tako zahtevo pospremili z globokim prezirom, s tem pa izpričali le svojo neobčutljivost za nekaj, kar je brez dvoma močan

vir obupa. Kljub temu pa se strinjam, da materi želje po otrokovi smrti ne bi smeli izpolniti, če bi se po srečnem naključju primerilo, da bi otrok preživel ločitev od njenega telesa.

Naj na koncu opozorim, da sem se skozi celotno besedilo pretvarjala, da je zarodek od spočetja dalje oseba. Dovolj zgoden splav gotovo ni uboj osebe, zato nima opraviti z ničimer, kar je bilo v njem rečeno.